

2. ฉายเก่า/ลายดั้งเดิม มีจำนวน 22 ลาย ประกอบด้วย

ลำดับ	รอยผ้า	ผู้คิดค้น	อายุฉายผ้า	ลักษณะของฉายผ้า	หมายเหตุ
17	ชั้นหมากเบ็งเครือดุ่ม	ไม่ทราบที่มา	~ 70 ปี	เป็นรูปต้นกันชน 3 ชั้น ที่ถูกล้อมรอบด้วยดุ่มเป็นรูปข้าวหลามตัด	
18	ข้อฟ้า	ชายทองงัน (เสียชีวิตแล้ว)	~ 200 ปี	ทอด้วยไหม มีสีชมพู (เป็นสีที่ได้มาจากครั้งผสมเข) เป็นลายคล้ายข้อฟ้าในโบสถ์ของวัด มี 9 ชั้น	
19	คอกม้า	ชายทองงัน (เสียชีวิตแล้ว)	~ 200 ปี	ทอด้วยไหม มีสีม่วงแดง (เป็นสีที่ได้มาจากครั้งลักษณะเป็นกรอบสี่เหลี่ยม(เร้ว)ภายในมีรูปสัตว์คล้ายม้า	
20	เครือดุ่มต้นกันชน	ชายทองงัน (เสียชีวิตแล้ว) ผูกเก็บไว้	~ 200 ปี	ทอด้วยไหม มีสีม่วง (เป็นสีที่ได้มาจากต้นดอกคำ) เป็นรูปต้นกันชนที่ถูกล้อมรอบด้วยดุ่ม	
21	นาคไต่เครือ	ชายคง (เสียชีวิตแล้ว)	~ 150 ปี	ทอด้วยไหม มีสีชมพู (เป็นสีที่ได้มาจากดอกคำ) ลายสีขาว และสีชมพู (เป็นสีที่ได้มาจากดอกคำ) เป็นรูปตัวนาคที่กำลังไต่เถาวัลย์	
22	หมี่ดุ่มหมากงัน	ชายดุ่ม	~ 50 ปี	เป็นลายที่ประกอบด้วยลายดุ่ม และลายหมากงันในผืนเดียวกัน	

หมายเหตุ ตัวอย่างลายผ้าแสดงในภาคผนวก

3. ลายประยุกต์ มีจำนวน 9 ลาย ประกอบด้วย

ลำดับ	ชื่อลายผ้า	ผู้คิดค้น /ความเป็นมา	อายุลายผ้า	ลักษณะของลายผ้า	หมายเหตุ
1	ปักนกกระเรียนคู่มประยุกต์	นางบุญมา วงศ์ตาเทพ	~ 10 ปี	เป็นลายปักนกที่มีการประยุกต์เอาคู่มาทำเป็นกระเรียนคู่ ข้าวหลามตัดล้อมรอบ	หัวหน้าโครงการ
2	เครือไข่ประยุกต์สร้อยพราว	ชายแสน (เสียชีวิตแล้ว)	~ 10 ปี	เป็นลายเดียวกับกับหมี่แซงพราว แต่ใช้เครือไข่	
3	เครือไข่ประยุกต์หัว	นางรัฐดาพร ไตรยราช	~ 10 ปี	เป็นลายหัว แล้วใช้เครือไข่รูปข้าวหลามตัดล้อมรอบ	ทีมวิจัย
4	เครือไข่ประยุกต์กันหอย	นางวาสนา วงศ์อุทะ	~ 10 ปี	เป็นรูปคล้ายกันหอย แล้วล้อมรอบด้วยเครือไข่รูป ข้าวหลามตัด	ทีมวิจัย
5	เครือลาวคหนามประยุกต์	นางสังข์ทอง วงศ์ดวงผา	~ 10 ปี	เป็นรูปรางคล้ายลาวคหนามบนผืนผ้า	ทีมวิจัย
6	ขอกันหอยประยุกต์	นางวาสนา วงศ์อุทะ	~ 10 ปี	เป็นลายกันหอยที่มีลายขอกเป็นส่วนหนึ่งของกันหอยด้วย	ทีมวิจัย
7	ผีเสื้อคู่กันประยุกต์	นางรัฐดาพร ไตรยราช	~ 5 ปี	เป็นลายที่มีลักษณะคล้ายผีเสื้อ แล้วมีหมี่กันลายคู่ ล้อมรอบ	ทีมวิจัย
8	ดุมประยุกต์	นางรัฐดาพร ไตรยราช	~ 5 ปี	เป็นลายเดียวกับลายดุมแต่ที่มีการใส่จุดๆ ตรงกลาง ระหว่างช่องว่างของดุม	ทีมวิจัย
9	นาถประยุกต์	นางสิริสุตา วงศ์ตาไสม	~ 10 ปี	ใช้ลายนาถ และลายขอมมาประกอบเป็นลายเดียวกัน โดย ให้ลายขอมซ้อนอยู่ภายในตัวนาถ	ทีมวิจัย

หมายเหตุ ตัวอย่างลายผ้าแสดงในภาคผนวก

4. ลายใหม่ มีจำนวน 5 ลาย ประกอบไปด้วย

ลำดับ	ชื่อยายผ้า	ผู้คิดค้น / ความเป็นมา	อายุยายผ้า	ลักษณะของลายผ้า	หมายเหตุ
1	นาคเครื่องดุ่มใหม่	นางบุญมา วงศ์ตาเทพ	~ 2 ปี	เป็นลักษณะของลายนาทที่ถูกล้อมรอบด้วยเครื่องดุ่มรูปข้าวหลามตัด	หัวหน้าโครงการ
2	เครื่องดุ่มขอนาค	นางบุญมา วงศ์ตาเทพ	~ 2 ปี	เช่นเดียวกับลายขอนาคประยุกต์ แต่แตกต่างตรงที่ลายนี้จะมีเครื่องดุ่มรูปข้าวหลามตัดล้อมรอบ	หัวหน้าโครงการ
3	โซ่ขอสร้อย	นางบุญมา วงศ์ตาเทพ	~ 2 ปี	ลายใหม่ที่จะประกอบด้วยลายโซ่ ลายขอเป็นหลัก	หัวหน้าโครงการ
4	ปลาหมึกเครื่องดุ่มประดิษฐ์	นางบัวศรี วงศ์อุทะ เอาลายมาจากบ้านนาอู่	~ 1 ปี	มีลายที่ประยุกต์โดยอาศัยการจินตนาการลักษณะของปลาหมึก แล้วผู้กลายหมีเป็นลายดุ่มประดิษฐ์ล้อมรอบตัวปลาหมึกเอาไว้ในรูปทรงสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน (เครื่อง)	ทีมวิจัย
5	ปลาหมึกเครื่องดุ่ม	นางบัวศรี วงศ์อุทะ เอาลายมาจากบ้านนาอู่	~ 1 ปี	รูปร่างเช่นเดียวกับลายปลาหมึกเครื่องดุ่มประดิษฐ์ เพียงแต่ในส่วนของดุ่ม จะใช้ดุ่มธรรมดาไม่มีลักษณะที่ซับซ้อน สอดแทรกลายอื่นเข้าไปด้วย	ทีมวิจัย

หมายเหตุ ตัวอย่างลายผ้าแสดงในภาคผนวก

คุณค่าของการทอผ้ามัดหมี่

จากคำกล่าวที่ว่า **เฮ็ดหยั่งกะหย่า บิให้ขาดจันหมี่ ผ้าขาวม้า แพรขาว** (ทำอะไรก็ตามห้ามขาดผ้าถุงมัดหมี่ ผ้าขาวม้า แพรขาว) เป็นคำกล่าวของคนโบราณที่แสดงให้เห็นว่าผ้ามัดหมี่เป็นส่วนสำคัญของชีวิต ซึ่งเมื่อตีความและแยกพิจารณาให้เห็นถึงความสำคัญ/คุณค่าของผ้ามัดหมี่ สามารถพิจารณาได้เป็นด้านต่างๆ ได้ดังนี้

1. คุณค่าด้านวิถีชีวิต

ตั้งแต่อดีตเป็นต้นมาเราจะเห็นได้ว่า เครื่องแต่งกายของผู้หญิงจะต้องเป็นผ้าถุง และเมื่อเราเข้าไปตามหมู่บ้าน จะสังเกตเห็นได้หมู่บ้านเกือบทุกบ้านมีก็ทอผ้า ซึ่งเมื่อเสร็จจากการทำมาแล้ว ชาวบ้านที่เป็นผู้หญิงก็จะมานั่งทอผ้าเอาไว้ใส่สลับเปลี่ยนกับผืนเดิมที่นุ่งอยู่ เมื่อมี งานบุญ งานประเพณีต่างๆ เช่น งานแห่กลองยาว บุญเวส แห่ต้นกัณฐ์ (บุญกฐิน) ขบวนผ้าป่า เพื่อสร้างความสวยงามและแสดงถึงเอกลักษณ์ของชาวบ้าน นอกจากนี้ ผ้าจันมัดหมี่ ยังใช้เป็นของกำนัล ของสมนาคุณต่างๆ ได้อีกด้วย

2. คุณค่าทางด้านเศรษฐกิจในชุมชน

ปัจจุบันผ้าถุงมัดหมี่ของชาวบ้านพืมานท่ามีการจำหน่ายกันอย่างแพร่หลายตามงานแสดงสินค้า (OTOP) ต่างๆ เช่น งานกาชาดประจำปีของจังหวัด และจังหวัดใกล้เคียง งานนมัสการพระธาตุพนม ประเพณีไหลเรือไฟ เป็นต้น และในส่วนของผ้าที่ไม่ได้นำไปจำหน่ายตามงาน ก็มีคนมาขอซื้อตามบ้าน ซึ่งจำหน่ายในราคาผืนละ 250 บาท นอกจากนี้กลุ่มทอผ้ามัดหมี่ของชาวบ้านยังมีการขึ้นทะเบียนกับอุตสาหกรรมจังหวัด เพื่อรับรองมาตรฐานสินค้าอุตสาหกรรม และเป็นการตรวจสอบระดับมาตรฐานของสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ว่าอยู่ในระดับใดด้วย เป็นการสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านอีกทางหนึ่งด้วย

3. คุณค่าทางด้านสังคม

3.1 ค่าขาย (ของกำนัล/ค่าตอบแทน) ให้กับบุคคลต่างๆ เช่น หมอตำแย เมื่อมาทำคลอดให้คนในบ้าน ผีฟ้า ที่ชาวบ้านเชื่อกันว่าผีฟ้าสามารถหยั่งรู้เรื่องราวระหว่างผีกับคน สามารถรักษาคนป่วยให้หายได้ โดยเมื่อผีฟ้าสามารถรักษาคนป่วยให้หายได้ก็จะได้คายที่ชาวบ้านเอามาให้ เช่นเดียวกับกับ เฒ่าจ๋า หมอธรรม หมอยาม พ่อล่อม แม่ล่อม (พ่อสื่อ แม่สื่อ)

3.2 ของสมมา (ของสมนาคุณ/ของตอบแทน) ในงานแต่งงาน ซึ่งนอกจากมีการให้ค่าขายกับ พ่อล่อม แม่ล่อมแล้ว คู่บ่าวสาวจะต้องให้ขันผืน (ผ้าถุง) แพรขาว ผ้าขาวม้า เป็นของสมมา (ของตอบแทน) ให้กับญาติผู้ใหญ่ทั้ง 2 ฝ่าย ด้วย

3.3 ของเซ่น เนื่องจากชาวบ้าน คนโบราณสมัยก่อนเชื่อว่าการทำกิจการอันใดก็ตามจะต้องมีการเซ่นไหว้บรรพบุรุษ ผีทางเทวดาก่อน กิจการนั้นจึงจะรุ่งเรืองบริบูรณ์ จึงมีการนำชิ้นผืน แพรว ผ้าขาวม้า ดอกไม้ รูปเทียน เหล้าไห ไก่โต มาเป็นของเซ่นไหว้ เช่น การเซ่นผีบรรพบุรุษเมื่อลูกหลานภายในบ้านจะไปทำงานที่อื่น หรือจะเดินทางไปไหนไม่ว่าจะใกล้หรือไกลผีปู่ตา คือ เชื่อว่าผีปู่ตาเป็นผู้ที่ดูแลและปกป้องรักษาคนในหมู่บ้านให้อยู่ดีกินดี ปัดเป่าสิ่งที่ไม่ดีต่างๆ ออกจากหมู่บ้าน และคอยสอดส่องดูแลทุกคนที่เป็นลูกหลานในหมู่บ้านไม่ว่าจะไปอยู่ที่ใดก็ตาม ดังนั้นเมื่อคนในหมู่บ้านต้องการที่จะไปทำงานที่อื่นก็จะไปเซ่นไหว้ให้ผีปู่ตาคุ้มครอง ดูแล ผิดาแยก คือ เชื่อว่าเป็นผู้ที่ดูแลเทือกสวนไร่นา แบ่งปันอาหารให้กับคนทำไร่ ทำนา คอยดูแลปกป้องรักษาที่นาแห่งนั้น โดยจะกระทำเมื่อชาวนาจะทำนา

3.4 การต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง เมื่อมีผู้มาเยี่ยมเยือนชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นญาติพี่น้องที่อยู่ต่างบ้านต่างเมือง หรือผู้หลักผู้ใหญ่ระดับจังหวัด ระดับประเทศ หรือต่างประเทศ นอกจากชาวบ้านจะมีการทำพิธีบายศรีสู่ขวัญแล้ว ชาวบ้านจะแต่งกายด้วยผ้ามัดหมี่ซึ่งถือว่าเป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่นออกมาให้การต้อนรับ

4. คุณค่าทางวัฒนธรรมและประเพณี

4.1 การผูกเสาสร้างบ้านใหม่ เมื่อมีการสร้างบ้านใหม่ จะมีการนิมนต์พระมาสวด ผู้เฒ่าผู้แก่ และเจ้าของบ้านก็จะใช้ชิ้นผืน แพรว ผ้าขาวม้า ไช่ สุ่ม (เครื่องมือหาปลา) ดอกไม้ รูปเทียน มาผูกมัดรวมกันไว้ที่เสาเอกของบ้าน เพื่อเป็นสิริมงคล เสมอเหมือนว่าบ้านเรือนก็คือตนเอง มีผ้านุ่ง มีอาหารการกิน มีความอยู่เย็นเป็นสุข

4.2 การเปิดประตูเจ้าข้าว เมื่อถึงฤดูกาลการทำนา ชาวนาจะทำพิธีที่เรียกว่า การเปิดประตูเจ้า (ผู้ง้าว) ซึ่งถือว่าเป็นการรับขวัญแม่โพสพ โดยเจ้าของบ้านจะนำ ชิ้นผืน แพรว ผ้าขาวม้า ดอกไม้ รูปเทียน เหล้าไห ไก่โต มาเป็นของเซ่นไหว้

4.3 การรับขวัญ ไม่ว่าจะเป็นคนหรือสิ่งของก็ตามเมื่อซื้อหรือได้มาใหม่ เช่นการคลอดลูก เด็กที่เกิดมาจะได้รับการเอาผ้าชิ้นมาห่อตัว มีผ้าผูกแขน เสมือนว่าเกิดมามีผ้านุ่ง ใ้ค่นุ่งผ้าผืนเดียวกับพ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ของตนเอง หรือในกรณีที่ซื้อรถมาใหม่ หรือได้ของมาใหม่ ก็จะมีการนำชิ้นผืน แพรว ผ้าขาวม้า ดอกไม้ รูปเทียน ผ้าผูกแขนมารับขวัญ เช่นกัน

4.4 เทศกาล งานบุญ งานประเพณีต่างๆ (ยึดถือสองคลองยิบยิบ) ชาวบ้านจะมีการเข้าวัด ฟังธรรม หรือในประเพณีที่มีขบวนแห่ต่างๆ เช่น แห่กลองยาว บุญเวส แห่ต้นกัณฐ์ (บุญกฐิน) ขบวนผ้าป่า เป็นต้น ชาวบ้านจะใส่ผ้าถุงมัดหมี่ออกมาฟ้อนรำ ร่วมขบวนอย่างสวยงาม เป็นการแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของชาวบ้าน

5. คุณค่าทางด้านความเชื่อ และศาสนา

5.1 ด้านความเชื่อ

การให้ผ้าชิ้น (ผ้าถุง) เป็นคำคาบ เป็นของสมมา หรือของเซ่นไหว้นั้น ชาวบ้านมีความเชื่อว่า เป็นการตอบแทนบุญคุณคนที่ช่วยเหลือตัวเอง เสมือนเป็นญาติพี่น้องที่อยู่ร่วมบ้านเดียวกัน มีอะไรก็ให้ช่วยเหลือเจือจุนกัน เช่นเดียวกับการใช้ผ้าชิ้นเป็นของรับขวัญ หรือทำพิธีกรรมต่างๆ ชาวบ้านถือว่าการให้ผ้าชิ้นนั้นเป็นการแสดงถึงความเป็นเจ้าของ และความเป็นญาติพี่น้อง การแสดงถึงความรักใคร่ที่บ่งบอกว่าคน หรือสิ่งของที่ได้รับขวัญไปนั้นเสมอเหมือนคนบ้านเดียวกัน เพื่อสร้างความเป็นสิริมงคลแก่คนที่มาอยู่ หรือสิ่งของที่ได้มา ตลอดทั้งเป็นสิริมงคลแก่เจ้าของบ้านเอง และในฐานะที่เอกลักษณ์ของผ้าบ้านพิมานทำเป็นผ้ามัดหมี่ ดังนั้น ผ้าชิ้น ผ้าถุงที่ใช้จึงเป็นผ้ามัดหมี่

5.2 ด้านศาสนา

ตามคำกล่าวที่ว่า “ฮื้อจีนเข้าวัด” คำนี้ถ้าคนอีสานหรือคนที่ไม่เข้าใจได้ยิน หรือได้อ่าน คงเข้าใจผิดคิดไปในทางที่เสื่อมเสีย แต่สำหรับข้อเท็จจริงอันเป็นที่มาของคำนี้ ก็คือ สมัยอดีตการห่อคัมภีร์ใบลานทางศาสนาจะใช้ผ้าชิ้นห่อเก็บรักษาไว้ในโบสถ์ ฉะนั้นเมื่อจะอ่านคัมภีร์เหล่านั้น จะต้องเปิดผ้าชิ้นที่ห่อไว้ออกก่อน จึงจะอ่านคัมภีร์ข้างในได้

จะเห็นได้ว่า ผ้ามัดหมี่เป็นงานหัตถกรรมที่เก่าแก่ของโลกงานหนึ่ง มีไม่ยาวนานแต่ไหนก็ยังคงรักษาคุณค่าและเอกลักษณ์ของความเป็นชุมชน เป็นหมู่บ้านไว้ได้ โดยไม่สามารถแยกออกจากวิถีชีวิต และความเป็นอยู่ได้

บทที่ 5

สรุปผล และข้อเสนอแนะ

สรุปวิธีการในการทอดผ้าหมักหมม

วิธีการในการทอดผ้าหมักหมมของบ้านพิมานท่า มีขั้นตอน สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ฝ้าย

ฝ้ายที่ใช้ในการทอดผ้าหมักหมมของชาวบ้านพิมานท่า ในอดีตเป็นฝ้ายที่ได้มาจากกระบวนการ อีว คืด ล้อ เ็น และทำเป็นใจ แต่ในปัจจุบันฝ้ายที่ใช้เป็นฝ้ายที่นำมาจากโรงงานที่วางขายตามท้องตลาดทั่วไป ในราคาใจละ 50 บาท

2. การคันฝ้ายใส่หลักหมี่

เมื่อซื้อฝ้ายมาแล้วชาวบ้านก็จะนำฝ้ายไปปั่นให้เรียบเสมอกันและแน่นยิ่งขึ้น โดยใช้เครื่องมือหมุนที่เรียกว่า กวักหรืออ๊ก จากนั้นจึงนำฝ้ายที่ได้ไปคันใส่หลักหมี่ ขนาด 75 และ 85 ลำ ตามความกว้างของหน้าผ้า

3. การมัดหมี่

การมัดหมี่จะมัดด้วยเชือกฟางเนื่องจากหาง่าย และมีความลื่น สามารถกันไม่ให้สีที่ข้อมเข้าไปถูกเนื้อฝ้ายที่มัดไว้ได้ โดยการมัดจะมัดขอบทางด้านซ้ายและขวาของลำฝ้ายทั้งหมดก่อนเพื่อทำเป็นส่วนหัวและท้ายผ้าชิ้น จากนั้นจึงเริ่มมัดลายจากจุดกึ่งกลางของลำฝ้ายด้านล่างสุดขึ้นไปทีละลำตามลายที่ออกแบบไว้จนครบ การมัดแต่ละลายนั่นจะทำการมัดแค่ครึ่งหนึ่งของลาย หรือเรียกว่าครึ่งลาย

4. การย้อม

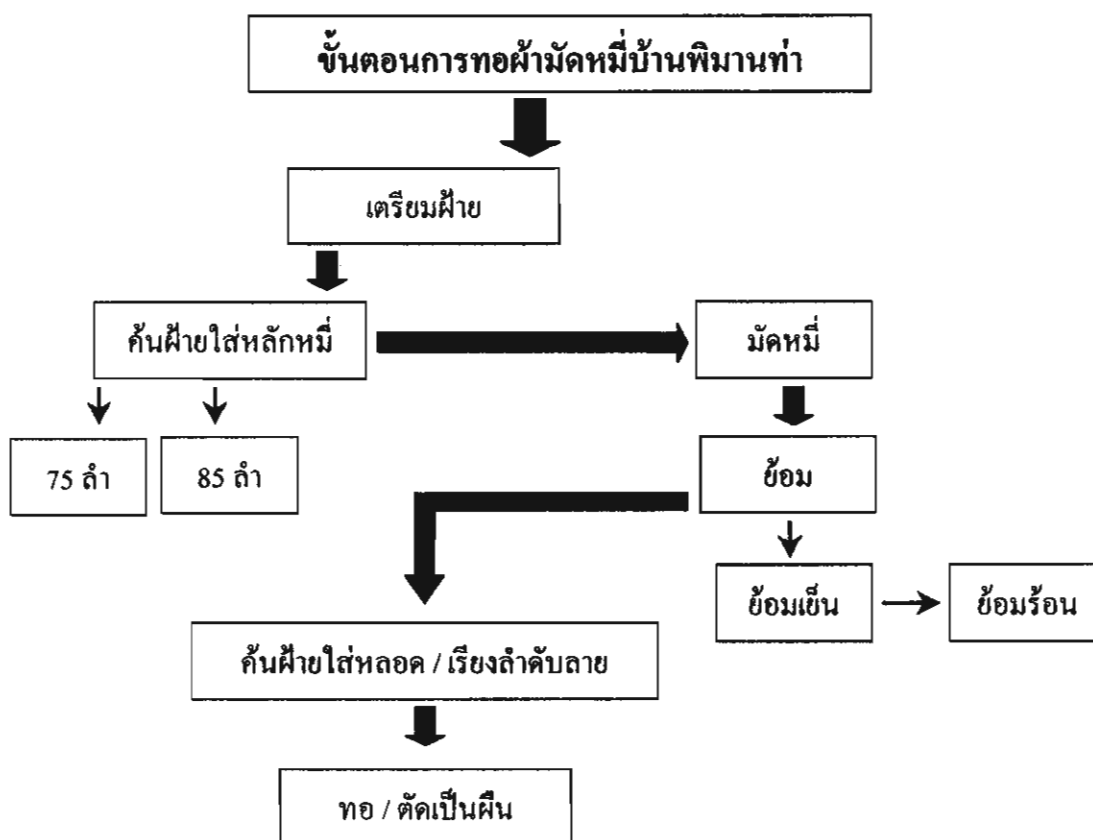
สีของผ้าหมักหมมบ้านพิมานท่ามีเพียง 2 สี เท่านั้น คือ สีดำ และ สีขาว ได้มาจากกระบวนการย้อม 2 ลักษณะ คือ การย้อมร้อน และการย้อมเย็น โดยจะทำการย้อมเย็น หรือย้อมครามก่อน โดยให้ยาย สีวาน หรือยายบัวศรี หรือตัวผู้ทอเองเป็นคนย้อมให้ จากนั้นจึงนำไปให้ช่างย้อมที่บ้านนาถู ย้อมร้อน (เป็นการย้อมสีดำ ซึ่งเป็นสีเคมี) ย้อมทับอีกครั้งหนึ่ง ในราคาผืนละ 10 – 15 บาท ตามแต่จำนวนครั้งที่ย้อม (เพื่อความเข้มของสีที่ต้องการ)

5. การคันฝ้ายใส่หลอด

หลังจากที่ผ่านการย้อมแล้ว จะแกะเชือกฟางที่มัดฝ้ายออก แล้วนำมาคันใส่หลอดสำหรับใส่ กระสวย โดยเรียงตามลำดับลำที่มัดที่ละเส้นจนครบ จากนั้นนำหลอดด้วยมาร้อยกันไว้ตามลำดับสาย

6. การทอ

นำหลอดด้วยที่เรียงลำดับไว้มาใส่กระสวยทอทีละหลอดจนครบทุกหลอด โดยมีเงื่อนไขว่าในการทอนั้นจะสลับหลอดไม่ได้จะต้องเรียงตามลำดับหลอดฝ้ายที่คันออกมาสืบใส่หลอดเท่านั้น เมื่อทอเสร็จแล้วก็ตัดเป็นผืน (1 ผืน มีขนาด 1.80 - 2 เมตร)ไว้จำหน่ายต่อไป โดยราคาที่จำหน่ายอยู่ที่ราคา ผืนละ 250 - 300 บาท (ตามแต่ลักษณะลวดลายของผ้า) ซึ่งการจำหน่ายส่วนใหญ่ผู้ซื้อจะมาเลือกซื้อผ้า มัดหมี่ที่เกี๊ (เครื่องทอผ้า) ของผู้ทอเองที่บ้าน

แผนภาพแสดงขั้นตอนการทอมัดหมี่

ลักษณะของลายผ้ามัดหมี่บ้านพิมานท่า

การออกแบบลายผ้ามัดหมี่บ้านพิมานท่า ส่วนใหญ่เป็นลายที่ผู้ทอมีการจดจำสืบทอดกันมาโดยการจดจำลายจากหมู่บ้านอื่น แล้วนำมาประยุกต์ทอในบ้านพิมานท่าเอง หรือแม้กระทั่งลายผ้ามัดหมี่บางลายเป็นลายเก่าแก่ที่รุ่นยาย รุ่นแม่มัด/ผูกลายทิ้งไว้ แล้วรุ่นลูก รุ่นหลานนำไปข้อม และทอเป็นผืนแต่ไม่ทราบว่าลายเหล่านั้นคือลายอะไร จนทำให้ลายผ้ามัดหมี่ของบ้านพิมานท่าหลายลายที่สามารถรวบรวมได้ไม่ทราบชื่อลาย หรือแม้แต่ลายผ้าที่มีสีมากกว่าสีดำ และสีขาว ก็ไม่สามารถระบุได้ว่าสีที่ได้นั้นเป็นสีจากอะไร เป็นเพียงการสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นสีที่ได้มาจากอะไร เช่น สีม่วง และสีชมพู เป็นสีที่ได้มาจากดอกคำ ครั่ง และครั่งผสมเข เป็นต้น

ลายผ้ามัดหมี่ของบ้านพิมานท่าส่วนใหญ่เป็นลายที่เกิดขึ้นจากการเลียนแบบธรรมชาติ และสิ่งของ เช่น ต้นไม้ ดอกไม้ สัตว์ และโบสถ์ เป็นต้น แต่เมื่อเปรียบเทียบกับลวดลายผ้ามัดหมี่ของบ้านพิมานท่ากับลายผ้ามัดหมี่แบบจารีตผ้าอีสานแล้ว พบว่า ลายผ้ามัดหมี่บ้านพิมานท่าส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นลายผ้าที่เลียนแบบธรรมชาติ แต่อยู่ในกรอบลายเรขาคณิตเป็นส่วนใหญ่ นั่นคือ จะมีการผูกลายเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนล้อมรอบลายธรรมชาติ เป็นการซ้อนทับลายธรรมชาติด้วยลายเรขาคณิตอีกชั้นหนึ่ง

สามารถพิจารณาและสรุปคุณลักษณะของลายผ้ามัดหมี่บ้านพิมานท่า ได้ดังนี้

1. ลักษณะเป็นลายผ้าที่เลียนแบบธรรมชาติ แล้วผูกลายเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนล้อมรอบลายธรรมชาติ เป็นการซ้อนทับลายธรรมชาติด้วยลายเรขาคณิตอีกชั้นหนึ่ง
2. ลักษณะของลายผ้าที่เด่น และสำคัญจะประกอบด้วย
 - เครือ ประกอบด้วย เครือโซ่ เครือคู้ม เครือตัด และเครือขอ
 - ลาย ประกอบด้วย นาค ขอ ขันหมากเบ็ง คู้ม หมากข่าน แขนงพร้าว ปลาหมึก ปีกนก ช่อฟ้า หวี หวีกล้วย
3. การทอเป็นการทอโดยใช้กี่ธรรมดา และใช้ทิมเหล็ก ขนาด 75 85 และ 90
4. มีสี 2 ลักษณะ และแต่ละลักษณะมี 2 สี คือ สีดำ-ขาว และสีกรมท่า-ขาว
5. เป็นผ้าที่ผ่านการข้อมด้วยวิธีการข้อมเย็นแล้วข้อมทับด้วยการข้อมร้อนอีกครั้งหนึ่ง (ผ้าสีดำ-ขาว)
6. สีที่ใช้ในการข้อมประกอบด้วยสีธรรมชาติ (คราม-ข้อมเย็น) และการข้อมด้วยสีเคมี (ข้อมร้อน)
7. ลักษณะของผ้ามัดหมี่เป็นผ้า 2 ตะกอ (หรือการใช้เขาเพียง 2 เขา) จึงทำให้ผ้าที่ได้มีลักษณะเป็นผ้ามัดหมี่ลายขั้ธรรมดา ซึ่งผ้ามีได้จะมีลักษณะเบาบาง

สรุปลักษณะลายผ้ามัดหมี่บ้านพิมานท่า

เครือ เป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด หรือขนมเปียกปูน ล้อมรอบลายผ้าอีกชั้นหนึ่ง หรือกล่าวคือ ลายหมี่ที่เป็นลายเด่นจะอยู่ตรงกลางรูปข้าวหลามตัด ส่วนลายอื่นๆ จะถูกจัดอยู่ด้านนอกล้อมรอบลายไว้ในรูปข้าวหลามตัด โดยในส่วนของลายอื่นๆ ที่จัดล้อมรอบลายหมี่ที่อยู่ตรงกลางลายนั้น เรียกว่าเครือ ซึ่งเครือหมี่หลักๆ ที่ใช้ในงานทอผ้ามัดหมี่บ้านพิมานท่า ประกอบด้วย

- **เครือโซ่** เป็นลักษณะของสี่เหลี่ยมผืนผ้าเล็กๆ ร้อยติดกับเหมือนไขปลา
- **เครือตุ้ม** เป็นลักษณะของรูปสามเหลี่ยมสองอันประกบกัน ขนาดเล็กๆ ร้อยติดกัน
- **เครือขอ** เป็นลักษณะของลายขอ แต่มีขนาดเล็กกว่าลายขอที่ใช้เป็นลายทั่วไป
- **เครือตัด** ทำมาจากลายโซ่ หรือลายขอ หรือลายตุ้ม โดยตรงกลางของเครือจะเป็นเส้นตัดกับ

เครืออื่นเป็นรูปเครื่องหมายกากบาท

ลาย เป็นองค์ประกอบหลักของลายผ้าที่ผู้ทอใช้เป็นชื่อหลักของลายหมี่นั้นๆ ซึ่งลายที่ถูกนำมาใช้ในงานทอผ้ามัดหมี่ของบ้านพิมานท่า ประกอบด้วย

- **นาค** มีลักษณะเป็นรูปตัวเอสในภาษาอังกฤษ มีขนาดใหญ่ และส่วนปลายด้านหนึ่งจะทำเป็นวงสามเหลี่ยมม้วนเข้าเล็กน้อย

- **ขอ** มีลักษณะเป็นรูปตัวเอสในภาษาอังกฤษ แต่มีขนาดเล็กกว่าลายนาค

- **ขันหมากเบ็ง** คือ ดันกัณฑ์ชาติที่ใช้ในงานบุญทั่วไป เช่น กฐิน ผ้าป่า หรือบุญเพรส โดยภายในลายจะมีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยมคล้ายปิระมิด และมีรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนห้อยในแต่ละชั้นของดันกัณฑ์ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนเงิน และสมุดหนังสือที่ห้อยอยู่ที่ดันกัณฑ์

- **ตุ้ม** เป็นลักษณะเป็นรูปทรงสามเหลี่ยมประกบกัน 2 อัน ซึ่งถ้าหากเป็นรูปสามเหลี่ยมสองอันประกบกันโดยเว้นช่องตรงกลางไว้ จะเรียกว่า **ตุ้มแตก**

- **หมากข่าน** เป็นลายที่ประดิษฐ์ขึ้นจากการเลียนแบบผลไม้ชนิดหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะกลมรีหัวแหลม ท้ายแหลม

- **แขงพรวัว** หรือเรียกว่าทางมะพรวัว เป็นลายที่เกิดขึ้นจากการเลียนแบบซี่ของทางมะพรวัวที่ชี้ขึ้นเป็นเส้นๆ

- **ปลาหมึก** เป็นลายที่ประยุกต์ขึ้นโดยอาศัยการเลียนแบบลักษณะของปลาหมึก ซึ่งมีส่วนของตัวปลาหมึกทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน แล้วส่วนหัวทำเป็นรูปสามเหลี่ยม ซึ่งลายปลาหมึกกำลังเป็นที่นิยมในการทอของชาวบ้าน

- **ปีกนก** เป็นลายที่เลียนแบบปีกนก โดยลักษณะของลายจะทำเป็นรูปสามเหลี่ยมเหมือนปีกนก แล้วในส่วนของระบายด้านข้างก็จะทำเป็นลายเส้นตรง

- **ข้อฟ้า** เป็นลายของข้อฟ้าที่ประดับตามโบสถ์ หรืออุโบสถ

- หวี มีลักษณะเป็นแฉกๆ เหมือนหวี รูปสี่เหลี่ยม
 - หวีกล้วย มีลักษณะเหมือนลายหวี แต่ตรงต้นขั้วจะมีลักษณะที่ชาวบ้านเรียกว่าเครือกล้วยด้วย
- การทำให้เป็นเส้นด้านบน 3 เส้น

แนวทางในการอนุรักษ์ และฟื้นฟูภูมิปัญญาการทอผ้ามัดหมี่ของชุมชนบ้านพืมนานท่า

1. ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกกลุ่มจะมีการมีการเก็บตัวอย่างลายผ้าเอาไว้ โดยเก็บทั้งในส่วนที่เป็นผืนผ้า และการสร้างแบบจำลองในกระดาษ (pattern) ซึ่งใช้เป็นบัญชีรายการสินค้า (catalog) สำหรับผู้มาซื้อด้วยส่วนหนึ่ง และเป็นการเก็บตัวอย่างของลายผ้าไว้เพื่อให้มีการถ่ายทอดด้วยอีกทางหนึ่ง
2. เมื่อสมาชิกกลุ่มมีการนำเอาลายเก่าที่ไม่เคยมีใครทำมาก่อน หรือคิดลายประยุกต์ หรือลายใหม่ขึ้นมา สมาชิกกลุ่มจะนำเอาลวดลายที่ได้มานั้นมาบันทึกลงในทะเบียนลายผ้า ซึ่งทางกลุ่มทำเป็นสมุดแล้วเก็บรวบรวมไว้ที่หัวหน้ากลุ่ม โดยทั้งนี้ผู้ที่ทอที่เป็นสมาชิกกลุ่มจะต้องนำชื่อลาย ลักษณะ และปีที่ทอเป็นครั้งแรกมาบันทึกไว้ในสมุดทะเบียน
3. สมาชิกกลุ่มจะได้รับการเชิญไปเป็นวิทยากรในโรงเรียนในช่วงเปิดภาคการศึกษา เกี่ยวกับองค์ความรู้เรื่องการทอผ้า ทั้งในส่วนของการผ้าสี่ธรรมชาติ และผ้ามัดหมี่ถ่ายทอดให้กับนักเรียน และผู้คนที่สนใจทั่วไป
4. ลูกหลานของสมาชิกกลุ่ม จะได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการทอผ้าเสมอ อีกทั้งในส่วนของการตลาด (เพียงบางส่วน) บุคคลเหล่านี้จะเป็นผู้ช่วยในการประสานให้ส่วนหนึ่ง
5. เมื่อมีงานบุญประจำปี หรืองานทั่วไปทั้งในและนอกหมู่บ้าน ชาวบ้านจะใช้ผ้ามัดหมี่เป็นสัญลักษณ์ ทั้งในส่วนของการแต่งกาย และการใช้เป็นของตอบแทน ของที่ระลึก

ปัญหาที่พบจากการวิจัย

1. ความสามารถในการเรียนรู้ของสมาชิกในกลุ่มมีไม่เท่ากัน จึงทำให้สมาชิกบางคนเกิดความรู้สึกลอย ไม่กล้านำเสนอผลงานของตนเองเมื่อมีการจัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และนำเสนอผลงาน
2. ลายผ้าบางลาย ทั้งที่เป็นลายเก่าดั้งเดิม และลายใหม่ ไม่สามารถเก็บลายได้เนื่องจากสมาชิกกลุ่มยังไม่ยอมเปิดตรงนี้ เพราะเกรงว่าจะมีคนคัดลอกเลียนแบบลาย
3. ชาวบ้านมีข้อจำกัดในเรื่องของการพูด และเขียนเพื่อนำเสนอองค์ความรู้เมื่อเวลาที่มีการจัดประชุมกลุ่มย่อย หรือการร่วมและเปลี่ยนองค์ความรู้เวลาไปศึกษาดูงาน
4. ลายผ้าที่เก็บได้บางลายถึงแม้มีการทำบันทึกไว้ (ทะเบียนลายผ้า) แต่เมื่อเอากลายหรือได้เห็นลายผ้านั้นอีกครั้ง การเรียกชื่อลายกับต่างจากชื่อเดิมที่เคยเรียก แต่อย่างไรก็ตามก็ยังคงมีลายเด่นที่เป็นจุดสำคัญของลายทอไว้ ซึ่งโดยทั่วไปจะแตกต่างตรงที่ “เครือ” เท่านั้น

5. การบันทึกชื่อของลายผ้าในทะเบียนลายผ้า ชาวบ้านยังไม่ค่อยบันทึกเท่าที่ควร เนื่องจากส่วนหนึ่งมีความกลัวในเรื่องของการคัดลอกลาย

6. การหาแหล่งอ้างอิงชื่อของลายผ้าบางลายไม่สามารถอ้างอิงได้ หรือแม้กระทั่งลายผ้าบางลายก็ไม่สามารถที่จะค้นหาได้เป็นครั้งที่สอง เนื่องจากส่วนหนึ่งชาวบ้านมีการซ่อนไว้ และอีกส่วนหนึ่งระยะเวลาที่เว้นช่วงห่างกันเกินไปทำให้การตามหาชื่อของลายผ้าที่เคยเห็นครั้งแรกกับครั้งที่สองมีชื่อเรียกที่ไม่เหมือนกัน ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

7. หัวข้อวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ และฟื้นฟูภูมิปัญญาการทอผ้ามัดหมี่ของชุมชนบ้านพิมานท่า ตำบลพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม เป็นหัวข้อที่กว้างเกินไปสำหรับระยะเวลาการวิจัย 9 เดือน เนื่องจากองค์ประกอบย่อยของการฟื้นฟูภูมิปัญญาการทอผ้ามัดหมี่มีรายละเอียดค่อนข้างมากทั้งในส่วนของการศึกษาเรื่องวิธีการ กระบวนการทอผ้า วัสดุอุปกรณ์ที่แตกต่างจากการทอผ้าทั่วไป อีกทั้งวิธีการมัดหมี่ ตลอดจนกลายผ้าและการทอผ้าออกมาเป็นผืน

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการเพิ่มระยะเวลาในการศึกษาวิจัย หรือควรมีการแบ่งช่วงในการศึกษาเป็น 2 ช่วง ดังนี้
 - การฟื้นฟูภูมิปัญญาการทอผ้ามัดหมี่ของชุมชนบ้านพิมานท่า โดยรวบรวมเอาองค์ความรู้เกี่ยวกับการทอผ้า และการศึกษาเรื่องลายผ้ามัดหมี่
 - การศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์ลายผ้ามัดหมี่บ้านพิมานท่า ซึ่งเป็นการนำลายผ้าที่ได้จากกระบวนการฟื้นฟู มาจัดจำแนกเป็นประเภท แล้ววางแนวทางในการอนุรักษ์ร่วมกัน
2. เมื่อระยะเวลาในการดำเนินการมีจำกัด จึงส่งผลให้การนำองค์ความรู้ไปเผยแพร่ของชาวบ้านไม่เพียงพอ ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากในช่วงที่ทำโครงการนี้อยู่ในช่วงฤดูกาลทำนาพอดี ดังนั้นการเลือกช่วงในการศึกษาจึงน่าจะเป็นช่วงอื่นที่นอกเหนือจากนี้
3. ควรมีการสร้างความสัมพันธ์กันให้มากขึ้นระหว่างชาวบ้านด้วยกันเอง และชาวบ้านกับพี่เลี้ยงโครงการ เนื่องจากชาวบ้านยังไม่กล้านำลายผ้าที่มีอยู่มาแสดง เนื่องจากกลัวการลอกเลียนแบบ ดังนั้นหากชาวบ้านมีความสัมพันธ์กันมากขึ้น การเปิดใจเรื่องลายผ้าก็จะมีมากขึ้น และลายผ้าก็จะมีมากขึ้นตามไปด้วย
4. วิธีการที่จะทำให้ชาวบ้านได้จดจำลายผ้าที่ตัวเองได้ทอขึ้น หรือที่ตนเองมีในครอบครองเป็นมรดกตกทอดกันมา ก็คือ การที่ชาวบ้านได้มีโอกาสบันทึกและลอกลายผ้าเพื่อก๊อปปี้ไว้ด้วยตัวของเขาเอง

บรรณานุกรม

ธวัช ปุณโณทก. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่มที่ 1. สยามเพรส แมเนจเม้นท์ จำกัด : กรุงเทพฯ , 2542.

_____. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง เล่มที่ 8. สยามเพรส แมเนจเม้นท์ จำกัด : กรุงเทพฯ , 2542.

ปิติ แสนโคตร. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่มที่ 10. สยามเพรส แมเนจเม้นท์ จำกัด : กรุงเทพฯ , 2542.

พิชญ์ สมพอง. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง เล่มที่ 8. สยามเพรส แมเนจเม้นท์ จำกัด : กรุงเทพฯ , 2542.

_____. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง เล่มที่ 8. สยามเพรส แมเนจเม้นท์ จำกัด : กรุงเทพฯ , 2542.

สถาพร พันธุ์มณี, ทองเลียม เวียงแก้ว และ ประทวน บุญปก. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่มที่ 1. สยามเพรส แมเนจเม้นท์ จำกัด : กรุงเทพฯ , 2542.

_____. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่มที่ 2. สยามเพรส แมเนจเม้นท์ จำกัด : กรุงเทพฯ , 2542.

_____. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่มที่ 12. สยามเพรส แมเนจเม้นท์ จำกัด : กรุงเทพฯ , 2542.

_____. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่มที่ 15. สยามเพรส แมเนจเม้นท์ จำกัด : กรุงเทพฯ , 2542.

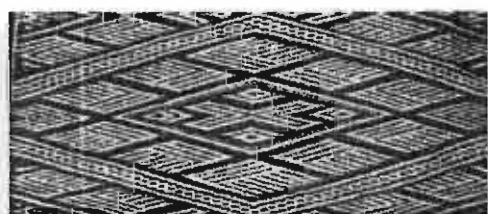
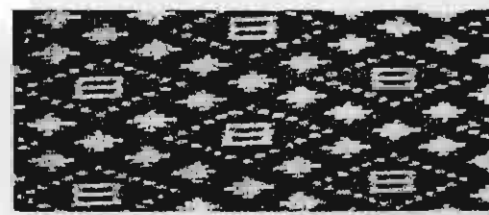
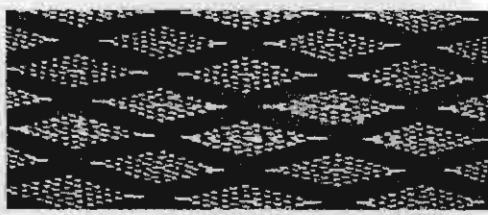
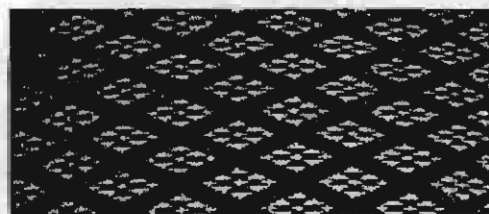
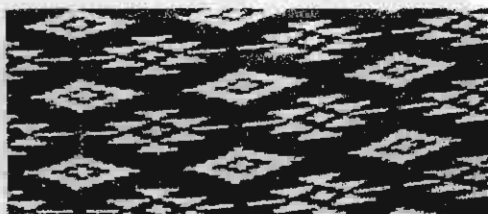
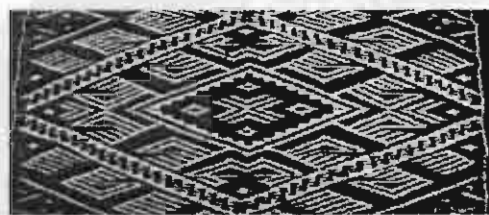
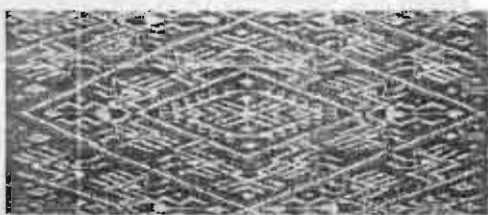
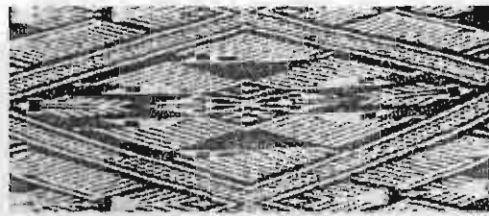
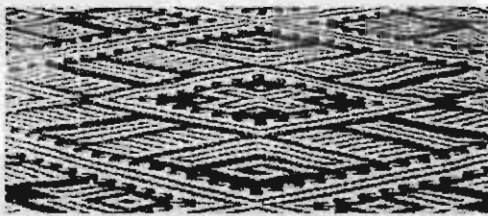
สุนทรี สังข์อุทุมภ์. ทอรัถยวิถี. วนิกา เพรส : เชียงใหม่. 2548.

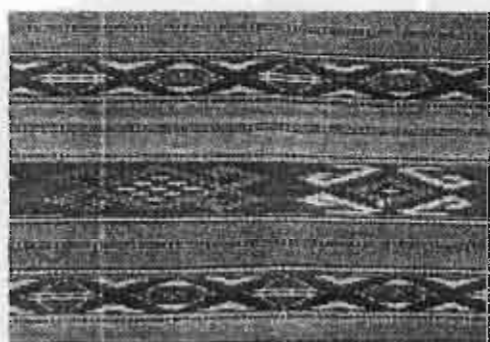
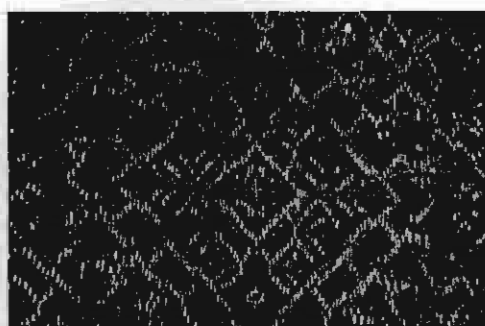
รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

1. นางสาววัย วงศ์แสนไชย
2. นางสาวอาน ไชยตันเชือก
3. นางหงษ์ทอง ชันดี
4. นายสำลี วงศ์คาผา
5. นายขยัน วังทะพันธ์
6. นายจันทร์ดี วงศ์ตาธรรม
7. นางบุญมา วงศ์ตาเทพ
8. นางทองคำ วงศ์ดวงผา
9. นางสังข์ทอง วงศ์ดวงผา
10. นางรัฐดาพร ไตรยราช
11. นางวาสนา วงศ์อุทะ
12. นางบัวศรี วงศ์อุทะ
13. นางสาวบุรณิ วงศ์แสงน้อย
14. นางเพ็ญศรี วังทะพันธ์
15. นางทองอุณ วงศ์อุทะ
16. นางสาวประยอม วงศ์คำแพง
17. นางจันทร์ วงศ์แสงไชย
18. นางสาวสุดา วงศ์ตาโสม
19. นางบุญชี วังทะพันธ์
20. นางคณิง ตันสมรส
21. นางระยอง แสนสุภา

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
ลายผ้ามัดหมี่บ้านพืมานท่า

การใช้ผ้าห่อคัมภีร์โบราณ

ภาคผนวก ข

บริบทชุมชนบ้านพิมานท่า

1. สภาพพื้นที่

1.1 ประวัติศาสตร์ชุมชน

ชาวบ้านพิมานท่า ในอดีตอพยพมาจากบ้านคำเปาะ ตำบลลาฮอง แขวงหนองแสง ประเทศลาว ด้วยเหตุที่โจรสลัดอาละวาดจึงพากันอพยพหนีข้ามแม่น้ำโขงมาฝั่งไทย ซึ่งมาด้วยกันสามคนพี่น้อง ซึ่งสามคนพี่น้องมีความสามารถที่จะเป็นผู้นำได้ จึงได้ชักชวนญาติพี่น้องที่มาด้วยกันเดินทางร่อนเร่เพื่อหาทำเลที่อยู่ที่อยู่อาศัยใหม่ ในบรรดาพี่น้องด้วยกันก็มี ท้าวภูวงค์ ท้าวภูง ข ท้าวภู่ง จากนั้นพี่น้องก็ได้แยกกันเป็นสามกลุ่มเพื่อหาทำเลที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม ท้าวภูง ได้พาญาติพี่น้องที่ติดตามมาตั้งรกรากอยู่อีกที่หนึ่ง ซึ่งในปัจจุบันคือ อำเภอเรณูนคร ท้าวภู่งได้พาญาติพี่น้องอีกส่วนหนึ่งเดินทางไปทางใต้ ซึ่งในปัจจุบันคือ อำเภอลำทะเมนชัย ส่วนท้าวภูวงค์นั้นได้พาพี่น้องมาตั้งรกรากอยู่บริเวณริมแม่น้ำท่า ซึ่งในปัจจุบันคือ บ้านพิมานท่า ซึ่งในการนำมาของท้าวภูวงค์ขณะนั้น ได้นำช้างคู่บ้านมาด้วย 1 เชือก ชื่อช้างคำพิมาย ซึ่งการมาตั้งรกรากอยู่ในครั้งแรกได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านหนองขาม

ในครอบครัวของท้าวภูวงค์นั้น นอกจากมีพี่น้องที่ติดตามกับท้าวภูวงค์ก็มี ภรรยา และน้องชาย ซึ่งมีด้วยกันสามคน ต่อมาท้าวภูวงค์ซึ่งเป็นพี่ชายมีความจำเป็นต้องเดินทางไปเยี่ยมญาติพี่น้องที่ฝั่งประเทศลาวบ้านเดิม ทั้งให้ภรรยาที่มีท้องอยู่กับน้องชายตามลำพัง เวลาผ่านไปนานไม่ทราบวาท้าวภูวงค์มีเหตุผลประการใด ในการกลับไปเยี่ยมบ้านในครั้งนั้นจึงใช้เวลานานหลายปี จนผู้เป็นภรรยาคิดว่าท้าวภูวงค์ผู้เป็นสามีนั้นได้เสียชีวิตแล้ว หรือไม่กลับมาอีกแล้ว ด้วยความโกลีซิดจึงได้มีความสัมพันธ์กับผู้เป็นน้องชายของท้าวภูวงค์ ซึ่งในช่วงที่ท้าวภูวงค์ยังไม่กลับมานั้นผู้เป็นภรรยาก็อุ้มท้องและเฝ้ารอคอยการกลับมาของสามี ซึ่งการตั้งท้องถ้าแปลเป็นภาษาอีสานนั้นเรียกว่า มาน พี่สะใภ้ในภาษาอีสานเรียกว่า พี่หรือพี่นาง และการรอคอยของภรรยา คำว่ารอหรือคอยถ้าแปลเป็นภาษาอีสานเรียกว่า ท้า รวมความหมายทั้งหมดที่เป็นมาของชื่อบ้าน พิมานท่า และการตั้งชื่อบ้านคือบ้านพิมานท่า ในการรอคอยของ พี่สะใภ้ซึ่งขณะที่ตั้งท้องอยู่นั้นและหลังจากนั้นอีกไม่นาน ท้าวภูวงค์ก็เดินทางกลับมาแล้วจึงรู้สาเหตุที่เกิดขึ้นกับครอบครัว และเพื่อเป็นสิ่งเตือนใจให้พี่น้องได้รำลึกถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจึงได้เปลี่ยนชื่อหมู่บ้านจากบ้านหนองขาม เป็นบ้าน พิมานท่า คือความหมายที่ได้กล่าวมาแล้ว หลายปีต่อมาจึงได้เปลี่ยนชื่อเป็น บ้านพิมานท่า เพื่อความเหมาะสมในด้านต่าง ๆ ซึ่งการเปลี่ยนชื่อนั้นได้เปลี่ยนในช่วงของหลวงพรหมดี ซึ่งเป็นผู้นำที่รับช่วงต่อจากท้าวภูวงค์ซึ่งเสียชีวิต ผู้นำคนต่อมาคือ หลวงชัยวงศ์ษา จากนั้นการเมืองการปกครองเปลี่ยนไปจึงได้มีการแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้านขึ้นมา

ทำเนียบผู้ใหญ่บ้าน บ้านพิมานท่า ตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน (พ.ศ. 2548)

1. ผู้ใหญ่อุ่น วงศ์แสนไชย มีผู้ช่วย ชื่อ นายแก้ว ซึ่งตำแหน่งผู้ช่วยในสมัยนั้นเรียกว่า เสือป่า เป็นฝ่ายป้องกัน และรักษาความสงบ รวมไปถึงการหาข้าวด้วย เครื่องแบบที่ใช้ สีเหลือง
2. ผู้ใหญ่นา วงศ์ดวงผา ผู้ช่วยคือ นายคำดี วงศ์แสนไชย นายเอียง วงศ์ดวงผา ในช่วงนี้มีกฎหมายออกบังคับให้ผู้ใหญ่บ้านเกษียณอายุ 60 ปี
3. ผู้ใหญ่เซนต์ ลับสูงเนิน มีผู้ช่วยคือ นายแก่น วงศ์ตาทำ นายนิ ดันสมรส ผู้ใหญ่เซนต์ได้ลาออกจากการเป็นผู้ใหญ่ด้วยเหตุผลทางการเมือง
4. ผู้ใหญ่นิ ดันสมรส มีผู้ช่วยคือ นายแก่น วงศ์ตาทำ นายวัน วงศ์ดวงผา
5. ผู้ใหญ่วัน วงศ์ดวงผา มีผู้ช่วยคือ นายแก่น วงศ์ตาทำ นายหงษ์ วงศ์ศรีชา
6. ผู้ใหญ่บารต วงศ์ตาเทพ มีผู้ช่วยคือ นายสมรัก ไชยคันเทือก นายบุญมา วงศ์อุทะ
7. ผู้ใหญ่บุญมา วงศ์อุทะ มีผู้ช่วยคือ นายพรหมมา วงศ์ตาเทพ นายคำกอน วงศ์ดวงผา ต่อมา นายสมรัก ไชยคันเทือก ได้เสียชีวิต และได้แต่งตั้ง นายวีระ วงศ์ดวงผา เป็นผู้ช่วยแทน ต่อมาผู้ใหญ่นายบุญมาได้ลาออกด้วยเหตุผลทางการเมือง นายวีระได้ลาออกไปประกอบอาชีพส่วนตัว ส่วนนายคำกอน วงศ์ดวงผา ลาออกไปเพื่อลงสมัครผู้ใหญ่นบ้านเมื่อปี 2539
8. ผู้ใหญ่พนมขงค์ ดันสมรส มีผู้ช่วยคือ นายไพฑูลย์ วงทะพันธ์ นายประยงค์ วงศ์ดวงผา มีผู้ช่วยฝ่ายป้องกันคือ นายเสงี่ยม ดันสมรส นายกิตติพงษ์ วงศ์แสนไชย และมีการแต่งตั้งหน่วยงาน อ.บ.ต. (องค์การบริหารส่วนตำบล) คือ นายนุ่ม แสนสุภา นายคำกอน วงศ์ดวงผา ส่วนผู้ใหญ่นพนมขงค์ ดันสมรส ได้เกษียณอายุการเป็นผู้ใหญ่ เมื่อปี 2544
9. ผู้ใหญ่ไพฑูลย์ วงทะพันธ์ มีผู้ช่วยคือ นายประยงค์ วงศ์ดวงผา นายชูทรชัย วงศ์ดวงผา ผู้ช่วยฝ่ายป้องกัน คือ นายเสงี่ยม ดันสมรส นายกิตติพงษ์ วงศ์แสนไชย ส่วนสมาชิก อ.บ.ต. คือ นายพนมขงค์ ดันสมรส นายขยัน วงทะพันธ์

1.2 ที่ตั้ง – อาณาเขต

ทิศเหนือ	จรดลำน้ำก้ำและถนนการเกษตรหนองเบนธู บ้านปากบั้ง
ทิศใต้	จรดลำห้วยสาธารณพไพรต้นส้าง บ้านพิมาน ตำบลพิมาน
ทิศตะวันออก	จรดลำห้วยสาธารณะหนองเอือด ตำบลพิมาน และบ้านเหล่าทุ่ง
ทิศตะวันตก	จรดลำน้ำก้ำ เขตตำบลนาคู่

1.3 ลักษณะทางภูมิศาสตร์

เป็นที่ราบ ไม่มีภูเขา ที่ตั้งหมู่บ้านน้ำท่วมไม่ถึง จะท่วมเฉพาะเนื้อที่เพาะปลูกบางส่วน มีแหล่งน้ำที่สำคัญ ได้แก่ แม่น้ำท่า นอนงป่าช้า นอนงติม และอื่น ๆ อยู่ห่างจากภูพานน้อย ประมาณ 15 กิโลเมตร

2. สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

2.1 ประชากร

จำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 135 ครัวเรือน

จำนวนประชากรทั้งสิ้น 390 คน

- ชาย 182 คน

- หญิง 208 คน

ซึ่งสามารถแยกเป็นช่วงอายุ ได้ดังนี้

ช่วงอายุ (ปี)	จำนวน (คน)	
	ชาย	หญิง
น้อยกว่า 5	10	13
5 – 9	17	18
10 – 14	15	13
15 – 19	24	27
20 – 24	22	17
25 – 29	8	16
30 – 34	15	24
35 – 39	16	15
40 – 44	6	15
45 – 49	23	18
50 – 54	4	2
55 – 59	11	8
ตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป	11	22

2.2 การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน

ส่วนมากจะตั้งบ้านเรือนแบบกระจุกกันในระบบเครือญาติ และจะมีบางครอบครัวที่แยกตัวไปสร้างบ้านเรือนอยู่ตามทุ่งนา เพื่อเฝ้าไร่นาของตนเอง

2.3 เส้นทางคมนาคม การติดต่อกับภายนอก

ถนนสายหลักผ่านกลางหมู่บ้าน ซึ่งเป็นถนนเริ่มจากบ้านสุขเกษม ตำบลพิมาน เชื่อมต่อดำบลนาคู่ สำหรับการติดต่อกับภายนอกสามารถเดินทางได้ทั้งสองเส้นทาง คือ เส้นทางจากบ้านสุขเกษม ตำบลพิมาน และเส้นทางจากบ้านนาคู่ จากตำบลนาคู่

2.4 การศึกษา

ในบ้านพิมานท่า มีโรงเรียน 1 แห่ง ซึ่งเปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาล ถึงระดับประถมศึกษาปีที่ 6 เด็กในหมู่บ้านส่วนมากจะเรียนในระดับอนุบาล ประถมศึกษา ในหมู่บ้าน เรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ในตัวอำเภอ และผู้ปกครองจะไม่นิยมส่งลูกเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัย แต่เมื่อพอจบ ม. 6 แล้ว จะส่งลูกเข้าไปทำงานในโรงงานที่กรุงเทพฯ ส่วนคนที่จบ ป. 4 ที่อยากจะเสริมวุฒิทางการศึกษาตัวเอง ก็จะเรียน กศน. โดยในปัจจุบันมีผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับต่างๆ ดังนี้

ระดับการศึกษา	จำนวน (คน)	
	ชาย	หญิง
1. ก่อนประถมศึกษา	3	3
2. ประถมศึกษา	34	23
3. มัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า	20	15
4. มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า	15	10
5. อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	-	-
6. ปริญญาตรี	5	3
7. สูงกว่าปริญญาตรี	-	-

ระดับการศึกษาขั้นสูงสุดของคนในหมู่บ้าน เป็นดังนี้

ระดับการศึกษาสูงสุด	จำนวน (คน)	
	ชาย	หญิง
ไม่ได้รับการศึกษา		
- อายุ 6-10 ปี	11	9
- อายุ 25-24 ปี	15	15
- อายุ 25-59 ปี	15	10
ประถมศึกษา	36	27
มัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า	22	15
มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า	20	14
อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	6	3
ปริญญาตรี	6	3
สูงกว่าปริญญาตรี	-	-

2.5 สาธารณสุข (อนามัยชุมชน ระบบประกันสุขภาพหรือสวัสดิการสุขภาพ)

บ้านพิมานท่า มีศูนย์บริการสาธารณสุข 1 แห่ง มีการส่งเสริมหรือเปิดโอกาสให้ชาวบ้านจัดทำบัตรประกันสุขภาพ ส่งเสริม และติดตามเรื่องสุขภาพของเด็กและผู้ใหญ่อย่างต่อเนื่อง

2.6 วัฒนธรรมและประเพณี

วัฒนธรรมและประเพณีตามที่ พระครูสุวิมล พัฒนคุณ เจ้าอาวาสวัดเทพไพรวัลย์ ตำบลพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ได้บันทึกเอาไว้ในบทสวดสรภัญญะ มีดังนี้

บัดนี้จะบรรยายขยายความตามตำนาน	แผ่นดินถิ่นอีสานแต่ก่อนกาลนับพันปี
ชาวบ้านล้วนจดจำวัฒนธรรมประเพณี	ฮิตสิบสองคลองสิบสี่เป็นสิ่งดีมิให้เห็น
ขอกล่าวเล่าทำนองฮิตสิบสองอันจำเป็น	อดีตมิให้เห็นถึงเดือนอ้ายบุญเข้ากรรม
ภิกษุปรินาสปฏิบัติวัติประจำ	ฝึกจิตให้น้อมนำซึ่งพระองค์สัมมา
เดือนยี่ถิ่นอีสานบุญคุณลานได้เวลา	เอาहत้าวพารากำหนดมาเป็นประจำ
เดือนสามบุญข้าวจีประเพณีระบือนาม	เดือนสี่บุญติดตามนามเรียกขานบุญผะเวส
เดือนห้าสุขสำราญบุญสงกรานต์ทั่วประเทศ	เล่นน้ำน้าเป็นเหตุต่างก่อเกศเจดีย์ทราย
เดือนหกฝนไม่ตื้นญเดือนนี้บุญบังไฟ	บูชาขอเทพไท้ขอทรงได้ประทานมา
เดือนเจ็ดบุญชำระนิมนต์พระลงคาถา	ซึ่งน้ำพระพุทธชำระบ้านให้อยู่เย็น
เดือนแปดฝนตกพัตณัสจรรยไม่ทุกข์เข็ญ	ภิกษุท่านจำเป็นไม่ช่อนเร้นในราตรี

เป็นบุญเข้าพรรษาชาวประชาทุกถิ่นที่	จำศีลมุ่งความดีพรชานี้เรียนรู้ธรรมะ
แห่เทียนเข้าพรรษาศระกาสดาสง่างาม	ประเพณีมีค่าล้ำประพาศิตามเป็นอาจิณ
ผ่านพ้นถึงเดือนเก้าเป็นบุญข้าวประดับดิน	ชาวบ้านทุกฐานถิ่นต่างยินดีในบุญทาน
เดือนสิบบุญข้าวสากอ้อพหลูหมากของควาวหวาน	ข้าวเม่าคุดก่น้ำตาลของอีสานที่จ้มา
สิบเอ็ดไหลเรือไฟเป็นบุญไ้ร้ออกพรรษา	แข่งเรือในธาราปราสาทผึ่งล้งนแห่ไป
สิบสองบุญกฐินทุกฐานถิ่นอีสานไทย	ทุกบ้านต่างร่วมใจบุญสุดท้บในตำนาน
สิบสองในจาริตเรียกว่าสิดไทยอีสาน	ยึดมั่นกันมานานชั่วลูกหลานนับพันปี
จงช่วยอนุรักษ์ป้องปกปักประเพณี	สิดสิบสองคลองสิบสี่ให้นานเทอญ

2.6.1 วัฒนธรรมและประเพณีที่ดำรงรักษาไว้หรืออนุรักษ์ฟื้นฟูขึ้นมาใหม่

วัฒนธรรมและประเพณีที่ดำรงรักษาไว้ มีดังนี้

- เดือนยี่ถิ่นอีสานบุญคูณลาน
- เดือนสามบุญข้าวจี
- เดือนสี่บุญแวง
- เดือนห้าบุญสงกรานต์
- เดือนแปดบุญเข้าพรรษา
- เดือนเก้าบุญข้าวประดับดิน
- เดือนสิบบุญข้าวสาก
- เดือนสิบบุญออกพรรษา และไหลเรือไฟ
- เดือนสิบสองบุญกฐิน

2.6.2 วัฒนธรรมและประเพณีที่เปลี่ยนแปลงไปหรือขาดการสืบทอด

- เดือนห้าบุญเข้ากรรม
- เดือนหกบุญบั้งไฟ
- เดือนเจ็ดบุญชำระนิมนต์พระลงคาถา

2.7 ศาสนา ความเชื่อ และการเคารพนับถือ

ชาวบ้านพืมาททำส่วนใหญ่เน้นถือศาสนาพุทธ และทำพิธีกรรมแบบพราหมณ์ มีความเชื่อและเคารพนับถือดังนี้

1. ศิบรรพบุรุษ ส่วนมากชาวบ้านจะนำอัฐิของบรรพบุรุษขึ้นไว้บนบ้านบนหิ้งเพื่อ ทำการสักการะ ซึ่งไม่ว่าจะทำอะไร ไครมาเยือน หรือจะไปไหน ก็ต้องบอกกล่าว เชื่อกันว่าจะทำให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข เดินทางก็จะปลอดภัย และเป็นการแสดงถึงความกตัญญูรู้คุณต่อบรรพบุรุษ
2. ผีปู่ตา คือ เชื่อว่าผีปู่ตาเป็นคนที่ดูแลปกป้องรักษาคนในหมู่บ้านให้อยู่ดีกินดี ปัดเป่าสิ่งที่ไม่ดีต่าง ๆ ออกจากหมู่บ้าน และคอยสอดส่องดูแลทุกคนที่เป็นลูกหลานในหมู่บ้านไม่ว่าจะไปอยู่ที่ใดก็ตาม
3. ผีตาแฮก คือ เชื่อว่าเป็นผู้ที่ดูแลเทือกสวนไร่นา แบ่งปันอาหารให้กับคนทำไร่ ทำนา คอยดูแลปกป้องรักษาที่นาแห่งนั้น
4. ผีฟ้า คือ เชื่อกันว่าผีฟ้าสามารถหยั่งรู้เรื่องราวระหว่างผิกับคน สามารถรักษาคนป่วยให้หายได้ โดยมีการให้คาช ประกอบด้วย ผ้าดุง แพรขาว เหล้า ดอกไม้ธูปเทียน
5. เฒ่าจ้ำ คือ เชื่อกันว่าเป็นผู้ที่ เป็นสื่อกลางในการติดต่อระหว่างผีปู่ตากับคนในหมู่บ้าน โดยการคัดเลือกจะต้องมีการเสี่ยงทายโดยผีฟ้า และเป็นที่น่าสังเกตว่าส่วนใหญ่คนที่ เป็นเฒ่าจ้ำจะเป็นญาติพี่น้องกับคนที่ เป็นมาก่อนแล้ว
6. หมอธรรม คือ ผู้ที่เป็นสื่อกลางในการติดต่อระหว่างผิกับคนในหมู่บ้าน และสามารถรักษาคนป่วย และทำนายหาของที่หายได้
7. หมอยาม คือ เชื่อกันว่าเป็นคนที่สามารถนั่งสมาธิรู้เห็นเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นได้ และสามารถรักษาคนป่วย และทำนายหาของที่หายได้เหมือนกับหมอธรรม
8. หมอเป่ากับหมอสมุนไพร (หมอยา) เชื่อกันว่าเป็นคนที่สามารถรักษาคนที่ เป็นโรค หรือเจ็บไข้ได้ป่วยได้ด้วยการเป่า และการใช้สมุนไพร โดยมีค่าคาช คือ ผ้าดุง แพรขาว เหล้า ดอกไม้ธูปเทียน เงิน 12 บาท
9. หมอดำแย คือคนที่ทำคลอดให้กับหญิงในหมู่บ้าน อีกทั้งยังเป็นคนที่สามารถหยั่งรู้ได้ว่า เด็กคนไหนจะรอด หรือตาย โดยของสำหรับบูชาคุณหมอดำแย คือ ผ้าดุง แพรขาว
10. พ่อล่ำม แม่ล่ำม (พ่อสื่อ แม่สื่อ) คือ คนที่เป็นพ่อแม่คนที่ 2 ของคนที่ จะแต่งงาน ที่ทำหน้าที่บอกเล่าข้อปฏิบัติในการครองตนของสามีภรรยา โดยคนที่ จะแต่งงาน จะต้อง มีของสมมา (สมนาคุณ) ในวันทำพิธีแต่งงาน คือ ผ้าดุง แพรขาว ผ้าโสร่ง หมอน
11. หมอสูตร คือ คนที่มีความสำคัญในพิธีบายศรีสู่ขวัญ โดยเป็นคนสื่อระหว่างสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทวดา ให้มาปกป้องรักษาลูกหลาน เมื่อเวลาทำพิธี

2.8 การปกครองส่วนท้องถิ่นและภาวะผู้นำ

- มีการปกครองในระบบการเมืองท้องถิ่น โดยมีผู้นำที่เป็นทางการ ซึ่งประกอบด้วย อบต. ทำหน้าที่ในการจัดสรรงบประมาณให้หมู่บ้านในด้านต่างๆ เช่น ถนนคอนกรีตหมู่บ้าน การขุดลอกห้วย หนอง ถมที่ดินสาธารณะ เป็นต้น มีผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้คอยดูแลความสงบสุขของหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมี อสม. ประธานคณะกรรมการชุมชนเข้มแข็ง และประธานกองทุนหมู่บ้าน ดังนี้

1. ผู้ใหญ่บ้าน	นายไพโรจน์	วังทะพันท์
2. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	นายประยงค์	วงศ์ดวงผา
	นายยุทธชัย	วงศ์ดวงผา
3. อบต.	นายขันธ์	วังทะพันท์
	นายพนมยงค์	ตันสมรส
4. ประธานชุมชนเข้มแข็ง	นายวิทย์	ไต่ยราช
5. ประธาน อสม.	นางบุญมา	วงศ์ตาเทพ
6. ประธานกองทุนหมู่บ้าน	นายนุ่ม	แสนสุภา

- มีผู้นำทางธรรมชาติในชุมชน คือ ผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้อาวุโส และผู้ที่ผู้นำทางการประกอบพิธีกรรม ได้แก่ เจ้าเจ้า/หมอเจ้า หมอเป่า หมอยาสมุนไพร มัคทายกวัด ผู้นำพิธีกรรม ผู้นำเยาวชน ครู ปราชญ์ชาวบ้าน ดังนี้

1. เฒ่าเจ้า	นายแก่น	วงศ์ตาทำ
	นายจันทิ	วงศ์ตาทำ
	นายคำกอน	วงศ์ตาทำ
2. หมอยา/หมอเป่า	นายเหลา	วงศ์นายโกฐ
3. หมอธรรม	นายกาลณ์	วงศ์อุทะ
4. มัคทายก	นายฉลอง	ศรีกะสอน
	นายบรรพต	วงศ์ตาโสม
5. ผู้นำพิธีกรรม	นางสีวาน	ไชยตันเทือก (หมอดำแย)
	นางบุญมา	วงศ์ตาเทพ
6. ผู้นำเยาวชน	นายทะพันท์	วงศ์ดวงผา
7. ครู	นายผ่องชัย	วงศ์อุทะ
	นางพิสมัย	วงศ์อุทะ
	นายบุญช่วย สมพงษ์ผั่ง (ที่ปรึกษากองทุนหมู่บ้าน)	

8. ผู้ชำนาญการหาปลา	นายคุ้ม	แสนสุภา
	นายวีระ	วงศ์ดวงผา
	นายคำกอน	วงศ์ดวงผา
9. ผู้ชำนาญการจักสาน	นายยอด	เจนวิธิ
	นายแก่น	วงศ์คำทำ
	นายคำกอน	วงศ์ดวงผา
	นายจันทิ	วงศ์คำทำ
	นายมาระ	วงศ์คำพรหม
	นายนิมิต	วงศ์ศรีชา
10. ผู้ชำนาญการทอผ้า	นางทองคำ	วงศ์ดวงผา
11. ช่างทำกระท่อผ้า	นายภูวงศ์	วงศ์ดวงผา
	นายบรรพต	วงศ์คำโตม

2.9 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และกลุ่มชุมชน

โดยส่วนใหญ่ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนบ้านพิมานท่าจะมีความสัมพันธ์กันในระบบเครือญาติ ซึ่งเมื่อมีกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นกิจกรรมร่วมกันของคนในหมู่บ้าน เช่น เมื่อมีงานบุญ ประเพณี ชาวบ้านจะร่วมกันทำอาหารลงวัด ร่วมกันทำกิจกรรมอย่างเต็มกำลังความสามารถของแต่ละบุคคล โดยบางกิจกรรมไม่จำเป็นที่จะต้องมีการบอกกล่าว ให้อาสาทุกคนในหมู่บ้านก็จะช่วยเหลือเอง

นอกจากนั้นชาวบ้านยังรวมกันสร้างเป็นกลุ่มอาชีพต่างๆ และมีประธานกลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มออมทรัพย์	นายวิทย์	ไครยราช
2. กลุ่มเลี้ยงวัว	นายบรรพต	วงศ์คำโตม
3. กลุ่มปลูกถั่วลิสง	นายยอด	เจนวิธิ
4. กลุ่มเกษตรผสมผสาน	นางละออง	แสนสุภา
5. กลุ่มแม่บ้าน	นางบุญมา	วงศ์คำเทพ
6. กลุ่มดนตรีพื้นบ้าน (กลองยาว)	นายพนมขงค์	ตันสมรส
7. กลุ่มทอผ้า มี 2 กลุ่ม	นางบุญมา	วงศ์คำเทพ
	นางละออง	แสนสุภา
8. กองทุนหมู่บ้าน	นายคุ้ม	แสนสุภา
9. กลุ่มธนาคารข้าว	นายอุทิศชัย	วงศ์ดวงผา
10. กลุ่มลูกค้าสหกรณ์การเกษตร	นายอุทิศชัย	วงศ์ดวงผา

11. กลุ่มลูกค้า ธกส. มี 3 กลุ่ม	นายบุญยัง	วงศ์คำทำ
	นายวงศ์กรณ์	วงศ์แสนไชย
	นายจารึก	โคตรหลักเพชร
12. กลุ่มสงเคราะห์หมู่บ้าน	ผู้ใหญ่บ้าน	

2.10 ระเบียบ ข้อปฏิบัติ กฎเกณฑ์ของชุมชน

ในหมู่บ้านมีคณะกรรมการในโครงการชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งกำหนดกฎระเบียบ และข้อปฏิบัติ เพื่อใช้ร่วมกันของหมู่บ้าน ดังนี้

1. จัดเวรยาม ตรวจตราหมู่บ้าน
2. ไม่ให้ความร่วมมือผู้ค้ายาเสพติด
3. ไม่ให้ความช่วยเหลือผู้เสพยาเสพติด
4. ป้องกันไม่ให้ยาเสพติดแพร่ระบาด
5. ห้ามมีการทะเลาะวิวาท หากกระทำผิดจะมีการปรับ 500-5,000 บาท

3. ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการ และระบบกรรมสิทธิ์

3.1 พื้นดิน

3.1.1 ลักษณะของพื้นดินและความเปลี่ยนแปลง

ลักษณะของดินส่วนใหญ่เป็นดินเหนียว และดินทราย คุณภาพดินเป็นดินจืด และดินดาน ที่ดินที่เป็นที่ทำกินและที่ชาวบ้านถือครองส่วนใหญ่เป็นการถาวรโอนมรดกจากปู่ ย่าตา ขาย และพ่อแม่ ผู้ถูกหลาน

3.1.2 การใช้ประโยชน์และความเหมาะสม

ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ในการปลูกข้าวเป็นหลัก โดยใน 1 ปี ชาวบ้านจะทำนาในช่วงเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนธันวาคม (นาปี) พื้นดินที่ทำนาทั้งสิ้น 2,805 ไร่

3.1.3 ความเสื่อมโทรม สาเหตุ และผลกระทบ

พื้นดินส่วนใหญ่จัดได้ว่ามีความเสื่อมโทรมไม่มากนัก พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ ที่ไม่มีการทำการเกษตรอย่างอื่นนอกจากการทำนา ซึ่งทำกันเพียงปีละครั้ง (นาปี เดือนพฤษภาคม ถึง เดือนธันวาคม) จึงไม่มีปัญหาการตกค้างของสารเคมี และเนื่องจากแหล่งน้ำใกล้เคียงไม่เป็นน้ำเค็มจึงไม่ส่งปัญหาต่อดินเค็ม และนอกจากนี้ยังมีครวเรือนที่ทำเกษตรแบบผสมผสานหรือมีการจัดการที่ดินตามหลักการทฤษฎีใหม่ด้วย แต่อย่างไรก็ตามก็พบว่าคุณภาพดินเป็นดินจืด และดินดาน ซึ่งไม่เหมาะต่อการทำการเกษตร

3.1.4 การถือครองที่ดิน กรรมสิทธิ์

การถือครองที่ดินเป็นของบุคคลที่มีกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดินที่ถูกต้อง และจะมีการถ่ายโอนกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดินจากรุ่นสู่รุ่นในระบบเครือญาติ

3.2 พื้นน้ำ

3.2.1 แหล่งน้ำ

แหล่งน้ำที่สำคัญ ได้แก่ น้ำท่า หนองป่าช้า หนองสิม ซึ่งมีครัวเรือนที่ได้รับประโยชน์ด้านต่างๆ รวมถึงด้านการเกษตร ดังนี้

แหล่งน้ำ	จำนวน (แห่ง)	จำนวนครัวเรือนที่ได้รับ ประโยชน์
คลองชลประทาน	-	15
คลองส่งน้ำ	-	15
บ่อบาดาล บ่อดอก บ่อเจาะ	4	3
บ่อน้ำตื้น	30	20
แม่น้ำ ลำคลอง	2	2
ห้วย ลำธาร	3	3
หนอง บึง	6	7

3.2.2 การจัดการน้ำ ระบบชลประทาน (เหมือง ฝ่าย)

ไม่มีการสร้างฝาย หรืออ่างเก็บน้ำ เพื่อกักเก็บไว้ใช้ประโยชน์ เพราะส่วนใหญ่ใช้แหล่งน้ำจากธรรมชาติเป็นหลัก ฉะนั้นหน้าที่ในการจัดการน้ำเพื่อใช้ประโยชน์ และการบำรุงรักษา จึงเป็นความรับผิดชอบร่วมกันของคนในหมู่บ้าน

3.2.3 การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ

ชาวบ้านใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำในด้านการอุปโภค บริโภค ได้แก่ การเกษตร (ทำนา) และการเลี้ยงสัตว์ เช่น เลี้ยงปลา การเลี้ยงหมู วัว ควาย ไก่ และเป็ด เป็นต้น

3.2.4 ความเปลี่ยนแปลง ความเสื่อมโทรม การสูญเสีย และผลกระทบ

เนื่องจากการใช้ประโยชน์จากน้ำของชาวบ้านในด้านการเลี้ยงสัตว์ค่อนข้างมีมากพอสมควร ดังนั้นการใช้แหล่งน้ำเพื่อประโยชน์ครั้งนี้จึงค่อนข้างมีมาก นอกจากนี้ในหมู่บ้านยังไม่มีวิธีการกำจัดขยะมูลฝอยที่ถูกหลัก ตลอดจนไม่มีการกำจัดน้ำเสียจากครัวเรือนก่อนด้วย ซึ่งถึงแม้ว่าจะไม่มีผลกระทบในตอนนี้ แต่ก็อาจจะส่งผลกระทบต่อไปในอนาคตได้

3.2.5 การอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งน้ำ

ในหมู่บ้านมีชมรมเพื่อดูแลทรัพยากรธรรมชาติอยู่ 1 กลุ่ม ซึ่งทำหน้าที่ในการตรวจตราให้ความรู้แก่เด็ก และผู้ใหญ่ไม่ให้ทิ้งขยะลงในแม่น้ำลำคลอง ส่งเสริมให้มีการจัดการเพื่อดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้อง

4. สภาพทางเศรษฐกิจ

4.1 การประกอบอาชีพ

มีการประกอบอาชีพภาคการเกษตร เช่น ทำนา ทำสวนพืชยืนต้น ทำสวนผัก และนอกภาคการเกษตร เช่น รับจ้าง ค้าขาย ทอผ้า ทอเสื่อ จักสาน เป็นต้น เมื่อนับเป็นครัวเรือนได้ ดังนี้

อาชีพ	จำนวน (ครัวเรือน)
ทำนา ทำไร่	129
ทำสวนผัก	50
ทำสวน (พืชยืนต้น)	5
เลี้ยงสัตว์	90
ประมง เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	3
ทอผ้า	10
ทอเสื่อ	50
จักสาน	10
ช่างไม้	50
รับราชการ รัฐวิสาหกิจ	4

ในส่วนของการเลี้ยงสัตว์นั้นสามารถจำแนกชนิด และจำนวนสัตว์ที่เลี้ยงในหมู่บ้าน ได้ดังนี้

ชนิดของสัตว์	จำนวนครัวเรือนที่เลี้ยง	จำนวนสัตว์ (ตัว)
หมู	5	20
วัวเนื้อ	1	2
ควาย	20	70
ไก่	100	1,000
เป็ด	50	300

4.2 รายได้และรายจ่ายของครัวเรือน

รายได้ต่อปีจากการประกอบอาชีพทุกประเภทแต่ละครัวเรือน เป็นดังนี้

รายได้ต่อปี (บาท)	จำนวน (ครัวเรือน)
ต่ำกว่า 10,000	5
10,000 – 19,999	10
20,000 – 29,999	60
30,000 – 49,999	10
50,000 – 99,999	5
100,000 – 499,999	4
ตั้งแต่ 500,000	-

รายจ่ายต่อเดือนของแต่ละครัวเรือน เป็นดังนี้

รายจ่ายต่อเดือน (บาท)	จำนวน (ครัวเรือน)
ต่ำกว่า 2,000	15
2,000 – 3,999	30
4,000 – 5,999	10
6,000 – 79,999	5
8,000 – 9,999	-
ตั้งแต่ 10,000 บาท ขึ้นไป	3

4.3 การจัดการผลผลิต ผลิตภัณฑ์ และการบรรจุหีบห่อ

ในส่วนของผลผลิตที่ได้จากการเกษตร ชาวบ้านได้นำมาแปรรูปเพื่อสร้างรายได้ เช่น ต้มกก ตามหนองน้ำ นำมาทอเป็นเสื่อ ไม้ไผ่ นำมาทำเป็นเครื่องจักสานในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ ตะกร้า กระติบข้าว เป็นต้น

4.4 การตลาด การค้า และการขนส่ง

การจำหน่ายสินค้าด้านการเกษตรส่วนใหญ่จะผ่านพ่อค้าคนกลาง ในส่วนของผลิตภัณฑ์ที่เป็น การแปรรูปส่วนหนึ่งชาวบ้านจะนำไปจำหน่ายตามงานที่ต่างๆ ที่มีการจัดแสดงสินค้าของ ชุมชน (สินค้า OTOP) และอีกส่วนหนึ่งเป็นในลักษณะที่มีผู้มารับซื้อถึงหมู่บ้าน

4.5 การสนับสนุนขององค์กรภายนอก

มีการสนับสนุนจาก อบต. สำนักงานเกษตรตำบล และเกษตรจังหวัด รกส. พัฒนาชุมชน ในด้านของงบประมาณและทุนเพื่อสนับสนุนกิจกรรมภายในหมู่บ้าน โดยให้ชาวบ้านจัดตั้งกลุ่มต่างๆ และเสนอโครงการต่างๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเลี้ยงวัว ได้รับการสนับสนุนจาก อบต. กลุ่มปลูกถั่วลิสง ได้รับการสนับสนุนจาก อบต. และเกษตรอำเภอ กลุ่มเกษตรผสมผสาน กลุ่มธนาคารข้าว กลุ่มลูกค้า รกส. กลุ่มลูกค้าสหกรณ์การเกษตร ได้รับการสนับสนุนจาก รกส. กลุ่มแม่บ้าน ได้รับการสนับสนุนจากพัฒนาชุมชน เป็นต้น

5. สภาพปัญหาของชุมชน / สังคม

5.1 ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ

ปัญหาที่ชาวบ้านพบส่วนใหญ่ คือ ปัญหาความยากจน ซึ่งมีสาเหตุมาจาก

- ราคาผลผลิตตกต่ำ
- ชาวบ้านขาดอาชีพเสริม
- ค่าครองชีพสูงขึ้น

ส่งผลกระทบต่อชาวบ้าน คือ ทำให้ชาวบ้านต้องไปกู้หนี้ยืมสินเพิ่มขึ้น เนื่องจากรายได้น้อยเพียงพอดำรงชีพที่เพิ่มขึ้น จึงต้องหาทางออกด้วยการเป็นลูกหนี้ (ส่วนใหญ่เป็นหนี้ รกส.)

5.2 ปัญหาทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

คนในหมู่บ้านเกิดการแข่งขันเพื่อแย่งอาชีพในการทำมาหากิน เนื่องจากชาวบ้านมีหนี้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้ชาวบ้านอยากไปทำงานกรุงเทพฯ ทำให้ในหมู่บ้านเหลือแต่เด็กกับคนแก่ ขาดคนหนุ่มคนสาวที่พอที่จะเป็นกำลังสำคัญของหมู่บ้านได้

5.3 ปัญหาด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

การใช้ปุ๋ยเคมีเพิ่มมากขึ้น จึงทำให้เกิดปัญหาดินเริ่มเสื่อมสภาพ นอกจากนี้เนื่องจากหมู่บ้านไม่มีการจัดการน้ำที่เป็นระบบจึงส่งผลให้ในหน้าแล้งมีน้ำไม่เพียงพอต่อการอุปโภคและบริโภค

ภาคผนวก ค
ภาพกิจกรรมการวิจัย

พูดคุยเตรียมความพร้อมก่อนการเตรียมทีมวิจัย

สรุปผลการจัดเก็บข้อมูล

กิจกรรมแกะลายผ้ามัดหมี่

ผู้ช่วยทีมวิจัยช่วยสรุปข้อมูลเป็นระยะ

กลไก ฯ ภาคอีสานลงพื้นที่ดูความก้าวหน้า

ตามแผนการดำเนินการตามโครงการระยะที่ 2 ทีมวิจัยได้จัดกิจกรรมเดินทางไปศึกษาดูงานที่ กลุ่มทอผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ บ้านโคกภูเก่า ตำบลโคกภู อำเภอภูพาน จังหวัดสกลนคร วันที่ 21 มกราคม 2549 เพื่อศึกษากระบวนการ และกรรมวิธีในการผลิตผ้าย้อมคราม และสีธรรมชาติ เพื่อนำมาปรับปรุงกระบวนการ และศึกษาเทคนิควิธีการย้อมสีผ้าให้ดูสวยสด โดยปราศจากการใช้เคมี

